

Розділ III
ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 340.114

Тертишник Володимир Митрофанович
доктор юридичних наук, професор,
академік Академії політичних наук,
професор Університету митної справи та фінансів

**Доктрина та проблеми і ризику конституційної
й судово-правової реформи в Україні**

Розкриваються проблеми гармонізації законодавчої, судової та виконавчої влади, удосконалення законотворчої діяльності та забезпечення верховенства права, зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини. Найвища цінність держави — людина, в нашій державі в своїй більшості поки що залишається без достатніх матеріальних засобів для ефективної самореалізації та підтримки високих стандартів демократії. У правовій державі влада має бути обмежена правом, а головний урок історії показує на те, що вона має бути максимально обмежена в можливості довільно міняти законодавство задля своєї вигоди. Прийняття Конституції держави шляхом всенародного референдуму — законний і ефективний спосіб гармонізації влади і суспільства. При цьому основний Закон держави, отримує свою юрисдикцію безпосередньо від самого народу і стає вище влади, а влада вже не в змозі змінювати його на свій розсуд. Влада має бути не «верховною», а слугувати закону, дарованому народом і забезпечувати верховенство права людини і громадянина.

Ключові слова: *верховенство права, конституційний процес, референдум, розподіл влади, місцеве самоуправління, реформи, Україна, ризику.*

Економічна і політична криза в Україні все більше набирає загрозливих для суспільства і державотворення ознак кризи громадської довіри до влади, необхідності коректив стратегії розвитку, переосмислення доктринальних і інституційних трансформацій.

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлюється новими обертами конституційної та судово-правової реформи та недосконалістю чинних законів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що проблема узгодження конституційного процесу з цивілізаційним вибором суспільства приділяється увага соціологів, політологів, економістів та юристів [1—30]. Але існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему, а швидше утворюють фундаментальну базу для подальшого її дослідження.

Метою даної роботи є визначення шляхів доктринальних трансформацій та гармонізації правових інституцій і суспільства.

В історичному і філософському вимірі право — це інтелектуальна цінність, суттєвий елемент культури народу, проявів його жадоби до свободи і справедливості.

Правова доктрина — це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства цілісна і гармонічна система принципів, поглядів, уявлень, ідей, концепцій і модельних норм щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою державотворчої, правотворчої, правозастосовної та право тлумачної діяльності.

Цивілізаційним вибором України в державотворенні є доктрина правової держави, одними з фундаментальних ідей якої є принципи розподілу влади та верховенства права.

Отримавши в спадщину правову систему, розбудовану на ідеології тоталітаризму та реалізовану методами командно-адміністративної юрисдикції, наша держава, попри всі проблеми, тримає курс на реалізацію принципів правової держави. Але це складний і багатогранний процес має торкатись як правовідносин «людина-держава», так і організації самої влади, де накопичилось немало проблем.

За аналітичними даними Інституту міжнародної економіки Петерсона з усіх найбільш багатих людей України більше 55% з них отримали свої багатства завдячуючи зв'язкам з владою та завдяки добуванню і експорту сирця. Для порівняння в США і в Бразилії таких лише 3,8%, в Китаї 9,2%, в Норвегії, Фінляндії, Данії, Японії та багатьох країнах з високим рівнем життя населення такі форми збагачення взагалі не спостерігаються, а в заможних країнах Європи їх зазвичай обмаль.

Найвища цінність держави — людина, в нашій державі в своїй більшості поки що залишається без достатніх матеріальних засобів для ефективної самореалізації та підтримки високих стандартів демократії.

Разом з тим, за даними організації Global Financial Integrity в 2010 р. з України виведено в зарубіжні банки 13,843 млрд доларів, в 2011 р. — 17,949 млрд, в 2012 р. — 21,001 млрд, в 2013 році було вивезено 13,911

млрд доларів. Разом з тим, Україна спромоглась отримати на кінець 2015 р. зовнішній борг у розмірі 46480,9 млн доларів.

Час від часу накочувану на Україну фінансову і банківську кризу можна в значній мірі подолати, якщо б багатії-патріоти, зняли хоча б десятину своїх валютних накопичень у зарубіжних банках, і помістили б їх на свій депозит у будь-який з державних банків України. Але сподіватись на таку шляхетність мабуть не приходиться.

Відтак потребують розв'язання проблеми з розмежуванням влади і бізнесу, створення системи стримувань і противаг феодалізації економічних правовідносин, постановки економіки різних форм власності в рівні умови, ліквідації схем «відкатів», недобросовісних махінацій з ПДВ, корупційної приватизації та інших незаконних збагачень. Потребує оптимізації організація усієї системи виконавчої влади.

У правовій державі влада має бути обмежена правом, а головний урок історії показує на те, що вона має бути максимально обмежена в можливості довільно міняти законодавство задля своєї вигоди.

Створення системи стримувань і противаг за допомогою розділу державної влади на окремі взаємодіючі і контролюючі одна одну гілки забезпечує оптимальне функціонування державного механізму, не дає можливості жодній з гілок влади узурпувати владні повноваження інших.

Як підмічає М. І Михальченко, — у виконавчій владі окрім її традиційної вертикалі на чолі з Кабінетом Міністрів, створився унікальний симбіоз з адміністрації президента та колишніх структур Компартії України, і цей неприродний симбіоз існує до цього часу, дозволяючи переродження політичного режиму в олігархію, а сама Україна «мандрює від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської» республіки, явивши особливий варіант «напівдемократичної олігархії» з усіма його недоліками [12, с. 9].

Виконавча гілка влади у нас виявилась поділеною на дві паралельно функціонуючі та часто дублюючі одна одну інституції — Президент з апаратом президента і Прем'єр-міністр з цілим апаратом Кабінету міністрів та міністрами. Таке дублювання функцій виконавчої влади робить її недостатньо оперативною в прийнятті рішень, не сприяє ефективності її діяльності. Штори, за якими ховається колективна безвідповідальність мають бути відправлені на звалище історії. Думається що доцільно в процесі Конституційної реформи в Україні радикально спростити організацію виконавчої влади — підпорядкувати усіх міністрів безпосередньо Президенту (скасувавши посаду Прем'єр-міністра), а також Кабінет міністрів об'єднати з апаратом Президента, значно скоротивши штат чиновників.

Доцільно буде відновлення функції прокурорського нагляду за забезпеченням прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб. Прокуратура виправдовувала себе в процесі цивілізаційного розвитку як багатофункціональна інституція забезпечення законності у різних сферах держави, і її компетенцію не варто зводити тільки до участі у кримінальних провадженнях. Забезпечення законності в інших сферах залишилось білою плямою законодавчих реформ і досі інституційно належним чином не забезпечено. Позбавлення прокуратури функції нагляду за законністю в діяльності посадових осіб органів влади і місцевого самоврядування — є великою стратегічною і доктринальною помилкою реформи.

Деполітизація правоохоронних — важлива умова їх об'єктивності. Але висунення їх керівників від політичної більшості, а тим більше підпорядкованість більшості з них Кабінету міністрів не робить їх належними рицарями законності і незалежними від виконавчої влади, яку вони мають певним чином контролювати. Нонсенс, але факт — працівники поліції згідно закону «Про національну поліцію» мають бути деполітизовані і не можуть бути членом якоїсь партії, а Міністр МВС чомусь може призначатися за домовленістю про розподіл портфелів від якоїсь партії.

Законодавчий орган України — Верховна Рада, має працювати більш якісно, оперативно і стабільно, забезпечуючи через право злагоди і стабільності в суспільстві, і не створювати ситуацію перманентних реформ.

Закладена змінами до Конституції схема роботи Парламенту, штовхає парламентарів на створення штучної більшості, що автоматично залишає інших в опозиції до неї. Парламент обрікається на існування двох таборів, стосунки яких «стінка на стінку». Існуюча ж схема позбавляє можливості появи мудрого і виваженого центрizmu, який гармонізує всю систему.

Зменшенню градусів політичної напруги, та сприянню виваженості рішень законодавчого органу буде сприяти його реформування, з урахуванням досвіду роботи Парламенту США: вибори в парламент мають відбуватись так, щоб склад парламенту не мінявся водночас повністю, а оновлювався кожні два роки на одну третину (стримування від радикальних змін і потрясінь); доцільніше мати двопалатний законодавчий орган.

Назва нашого законодавчого органу не повинна підкреслювати його «верховність» — доцільніше наш парламент так і іменувати «Парламент».

Не слід відмовлятися від ідеї двопалатного парламенту, досвід роботи якого в багатьох країнах світу показує його певні переваги. Так, наприклад, у Франції парламент складається з Сенату та національ-

них зборів, в Італії з Сенату та Палати депутатів, в Іспанії Парламент (Генеральні кортеси) складається з Конгресу депутатів і Сенату, у Німеччині законодавчу владу виконують Бундестаг і Бундесрат, у Швейцарії Федеральні зібрання, як законодавчий орган, включають Національну раду і Раду кантонів, в США законодавчий орган — Конгрес складається із Сенату та палати представників, у Польщі законодавчу владу здійснюють Сейм і Сенат.

Двопалатний парламент більш консервативніший. І це виправдано. В законотворчій роботі як ніде має діяти принцип — “сім раз відміряй, один відріж”. Вважаємо, що двопалатний парламент — досить прийнятна модель законодавчої влади для України, яка має бути все ж реалізована, але без поспіху, зважено. Доцільно в структурі нашого законодавчого органу передбачити дві палати: верхня палата — «Сейм», нижня палата, — «Віче» (народні збори). «Віче» має обиратись за максимально демократизованою мажоритарною системою виборів. В іншому випадку (при запровадженні пропорційної системи виборів) залишаються умови для соціальних потрясінь — пробудження політичних вулканів, як наслідок зміни симпатій виборців. Часті зміни курсу ні державі, ні суспільству, ні громадянам нічого хорошого не дають.

Для конструктивного оновлення законодавчої влади слід установити загальне конституційне правило — громадянин може бути членом парламенту не більше двох строків підряд; до зарахування обраним має допускатись лише той, хто подав декларацію про свої прибутки та своє багатство в цілому, та підтвердив, що більшість його власності перебувають на території України (тим самим інвестується в Україну); регламент роботи законодавчого органу має бути більш простим і дозволяти оперативно приймати доленосні закони.

Депутати, які проголосували за неконституційні закони, або порушували правила голосування (голосування чужими картками) мають, щонайменше, позбавлятиись депутатських мандатів і не допускатись до виборів у законодавчий орган держави в наступних виборах.

Досі не вирішена проблема депутатської недоторканності. Нагадаємо, що Указом Президента України від 15 січня 2000 року проголошено проведення у неділю 16 квітня 2000 року всеукраїнського референдуму. На референдум ставилось питання: “Чи згодні Ви з необхідністю обмеження депутатської недоторканності народних депутатів України і вилученням у зв’язку з цим частини третьої статті 80 Конституції України, де сказано: “Народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані ?” Необхідна більшість голосів на референ-

думі була подана за скасування названого положення. Конституційний Суд 27 червня 2000 року (Справа N 1-38/2000 N 1-в/2000) визнав, що виключення частини третьої статті 80 Конституції України не суперечить Конституції України. Фактично Конституційний Суд України уже оприлюднив результати референдум, які і набирають чинності законів після їх оприлюднення в порядку оприлюднення законів. Та візок і понині ще там.

Як швидко вирішити проблему сьогодні? Не треба розглядати проблему скасування депутатської недоторканності в комплексі з проблемами встановлення європейських стандартів захисту депутата. Практика дебатів в парламенті показує, що «всі за» скасування депутатської недоторканності існуючої в чинному її варіанті, але «кожен має свою точку зору» щодо питання, якою має бути система захисту роботи депутата. Як наслідок, незгода з проектами щодо розв'язання проблеми останнього, призводить що при голосуванні в цілому, ніколи не набирається необхідна кількість голосів, що фактично і задовольняє «усіх», хто раніше був «за».

На наш погляд, указанного прийнятого й оприлюдненого рішення Конституційного Суду достатньо як для того, щоб вважати самі результати референдуму також оприлюдненими, а отже такими що набрали законної сили, так і для постановки на голосування в сьогоднішньому Парламенті питання про скасування частини третьої статті 80 Конституції України (без всяких «підвісок» до цього питання).

Думається, скасовуючи ч. 3 ст. 80 Конституції України, в Законодавстві про статус депутатів необхідно закріпити такі правила: «Народні депутати України не можуть бути затримані чи заарештовані під час роботи безпосередньо у Верховній Раді України. Кримінальне провадження стосовно народного депутата України може бути розпочате тільки Генеральним прокурором України, його заступниками, або прокурорами областей відповідно до правил територіальної підслідності. Затримання чи арешт народного депутата України може здійснюватися тільки за рішенням апеляційного чи Верховного суду України». Аналогічний рівень правового захисту доцільно установити також відносно суддів та слідчих усіх слідчих підрозділів.

Судова влада має бути максимально незалежною від інших. Існуюча система призначень і звільнень суддів не зовсім забезпечує такий підхід. Це стосується як судів загальної юрисдикції, так і Конституційного суду України. В розв'язанні даних проблем не вичерпаний досвід європейських країн. Перехід на обрання суддів всенародним голосуванням може стати більш доцільним в сенсі реалізації принципу розподілу влади та забезпечення незалежності суддів.

Відродження суду присяжних має відбуватись з урахуванням його класичної моделі, моделі яку обрали Англія, США і інші країни та яка показала свої переваги за Статуту кримінального судочинства 1864 року. Має бути така модель, за якої відокремлюється питання про винність (це питання вирішується присяжними в вердикті) від питання про покарання (це питання вирішує суддя в вироку), чим по суті судова влада ділиться на дві взаємно контролюючі частини, що обмежує можливості зловживання, корупції та тиску на судову владу, зміцнює принцип неупередженості і незалежності суду та зменшує ризик судових помилок.

Разом з тим, має бути відновлена робота мирових суддів — це демократичний виборний судовий орган, простота роботи якого забезпечувала процесуальну економію, а його діяльність в цілому має поглиблювати реалізацію ідеї у гуманізму в судовій владі.

Поспішно запроваджена монополія адвокатури на захист не відповідає ідеям демократичної правової держави. Самі державні установи, в яких нерідко є посади юрисконсультів, в разі необхідності захисту своїх інтересів у суді, за такої моделі змушені будуть звертатись до адвокатів, невідомо якими шляхами шукаючи кошти на оплату їх послуг. Положення Конституції України щодо вільного вибору людиною захисника своїх прав доцільно викласти з урахуванням позиції Європейського суду з прав людини у справі «Загородній проти України» (рішення від 24 листопада 2011 року), а також положеннями міжнародно-правового джерела права — «Принципи і керівні положення Організації Об'єднаних Націй, що стосуються доступу до юридичної допомоги в системі кримінального правосуддя» (Резолюція Економічного та Соціальної Ради ООН 2012/15 від 26 липня 2012 року). При цьому, як і при будь-яких реформах, слід неухильно дотримуватись фундаментальної засади недопустимості звуження існуючих прав і свобод людини.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, саме так визначено в ст. 3 Конституції України. Важливою формою реалізації даної ідеї став Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду». Між тим, потребує окремого врегулювання порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями посадових осіб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. На основі вищезгаданих норм Конституції України потребує розробки і прийняття системний законодавчий акт — «Кодекс реабілітації постраждалих від незаконних дій чи бездіяльності влади».

Реалізація принципу гуманізму в подальшому не можлива без прийняття нового Кримінального кодексу, при розробці якого має виважено бути здійснена масштабна декриміналізація.

Разом з тим, з становленням України як незалежної держави, з все більшою розлукою з тоталітарним минулим, ми маємо подбати як про гідність загублених жертв сумління минулого, так і про безхмарну перспективу майбутніх поколінь. «Держава існує не для того, щоб перетворити земне життя в рай, а для того, щоб перешкодити їй остаточно перетворитися в пекло», — слушно писав Микола Бердяєв.

Одна з важливих проблем — це забезпечення невідворотності відповідальності тих, хто організував і здійснив масові політичні репресії і терор проти населення України. Відповідні дії є як несумісні з ідеєю права і справедливості, мають отримати окрему кваліфікацію як злочини проти миру, людства і людяності, та такі, що не підлягають терміну давності. Думається буде доречно розділ XX Кримінального кодексу України доповнити ст. 448 «Політичні репресії і терор».

Для забезпечення прав людини доцільно запровадити в Україні свого окремого Національного Суду з прав людини, в юрисдикцію якого входило б як раз розгляд позовів людини проти органів державної влади України та їх посадових осіб. На наш погляд, створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Національний суду з прав людини, має створюватись в Україні на засадах максимального забезпечення незалежності суддів від самої влади. Отже, на призначення суддів на посади жодна з гілок влади не повинна впливати. Тому скоріш за все буде виправданим обрання суддів прямими всенародними виборами.

Склад та організація діяльності Національного суду з прав людини можуть бути визначені з урахуванням досвіду формування та організації діяльності Європейського суду з прав людини. Судді обираються строком на шість років таким чином, щоб кожні три роки склад Суду оновлювався на одну третину. Поряд із внесенням змін і доповнень до Конституції України має бути прийнятий окремий Закон України «Про Національний суду з прав людини». На наш погляд створення такого судового органу може поліпшити реалізацію інституту відповідальності держави перед людиною, сприяти зміцненню принципу верховенства права в діяльності державних органів влади.

Одним із найважливіших кроків на шляху реформи влади на сучасному етапі державного будівництва та в умовах існуючої системи роботи

парламенту є прийняття демократичної Конституції держави шляхом всенародного референдуму.

Слід мати на увазі, що «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ... Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» (ст. 5 Конституції України).

Згідно ст. 3 Закону України № 5475-VI від 6 листопада 2012 року «Про всеукраїнський референдум», одним з предметів всеукраїнського референдуму може бути «схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України (конституційний референдум)»

На наш погляд, доцільно Конституцію в цілому прийняти шляхом референдуму. При прийнятті Конституції України шляхом референдуму змінюється суть співвідношення права і влади — «право отримує панівне становище, забезпечується верховенство права, стабільність і непорушність конституційних норм, а законодавча влада залишається не «панівною», а однією з гілок влади, яка має виконувати і реалізовувати норми Конституції України.

Прийняття Конституції держави шляхом всенародного референдуму — законний і ефективний спосіб гармонізації влади і суспільства. При цьому основний Закон держави, отримує свою юрисдикцію безпосередньо від самого народу і стає вище влади, а влада вже не в змозі змінювати його на свій розсуд. Влада має бути не «верховною», а слугувати закону, дарованому народом і забезпечувати верховенство права людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. Брус Т. Аналіз державної політики: проблеми походження, теорії та перспективи розвитку / В. Романов, Т. Брус // Вісник УАДУ. — 2001. — С. 250—257.
2. Головатий С. П. Правнича термінологія і державотворчий процес / С. П. Головатий, Ю. Є. Зайцев, І. Б. Усенко // Українське право. — 1995. — № 1 (2). — С. 88—94.
3. Головаха Е. Можновладці і маси в умовах «класово-станового суспільства»: сучасні реалії і можливі зміни / Е. Головаха // Філософська думка. — 2016. — №1. — С. 26—28.

4. Горбатенко В. П. Політичні ризики: від теорії до практики / В. П. Горбатенко // Суспільно-політичні процеси. — 2016. — Вип. 2. — С. 55—69.
5. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. Козюбра // Право України. — 2010. — №3. — С. 6—18.
6. Колодій А. Громадське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови / А. Колодій // Право України. — 2010. — №7. — С. 12—17.
7. Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, С. В. Стоєцький та ін. — К.: Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. — 112 с.
8. Корнієнко М. В. Суспільство і правопорядок. Видання в 6-и т. — Т. 2. / М. В. Корнієнко. — К.: Фонд юрнауки АПС, 2007. — 264 с.
9. Костенко О. Яка Конституція нам потрібна, або Свобода людини проти правової сваволі / О. Костенко // Віче. — 2015. — №13. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: ресурс <http://www.viche.info/journal/4805/>.
10. Лікарчук Д. С. Основні способи вирішення парламентських конфліктів у сучасній Україні / Д. С. Лікарчук // Суспільно-політичні процеси. — 2016. — Вип. 3. — С. 95—150.
11. Маляренко В. Природа «переформатирования» судебной системы Украины / В. Маляренко // Ракурс [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://racurs.ua/1004-priroda-pereformatirovaniya-sudebnoy-sistemy-ukrainy>
12. Михальченко М. Політична система в Україні: що ми модернізуємо? / М. Михальченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Випуск 4: збірник наукових праць. — К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. — С. 9—14.
13. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зломі століть: монографія / П. В. Мироненко. К.: Академія, 2014. — 220 с.
14. Небоженко В. Мы от социализма пришли к дикому капитализму [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vse.media/viktor-nebozhenko-myi-ot-sotsializma-prishli-k-dikommu-kapitalizmu/>
15. Обрусна С. Ю. Зарубіжний досвід судового управління та можливості його використання при реформуванні судової системи України / С. Ю. Обрусна // Вісник Вищої ради юстиції. — 2010. — № 4. — С. 52—73.
16. Оніщук М. В. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія / И. В. Оніщук. — К.: Видавництво Європейського університету, 2009. — 450 с.
17. Петришин О. В. Модельні правові акти: теорія та практика реалізації: монографія / О. В. Петришин, О. А. Колодій. — К.: Алерта, 2016. — 204 с.

18. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правовій системі третіх країн: Монографія / Р. А. Петров. — К.: Істина, 2012. — 384 с.
19. Правова доктрина України: у 5 т. — Т.2: Публічно правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. — Х.: Право, 2013. — 864 с.
20. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: Монографія: У 2-х кн. / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. — К.: Юридична думка, 2008. — Кн.1. Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. — 344 с.
21. Сірий М. Значення та роль найвищого судового органу у правовій системі України / М. Сірий // Право України. — 2012. — № 11—22. — С. 52—62.
22. Семченко О. А. Політична модернізація як чинник державної іміджевої політики / О. А. Семченко // Суспільно-політичні процеси. — 2016. — Вип. 2. — С. 125—140.
23. Тертичка В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертичка. — К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. — 750 с.
24. Тертишник В. М. Конституційна реформа: пошук нової парадигми українського конституціоналізму / В. Тертишник // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. — 2015. — №6. — С. 52—59.
25. Тертишник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. М.Тертишник // Вісник національної академії наук України. — 2007. — №3. — С. 25—29.
26. Уваров В. Г. Застосування практики Європейського Суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів в удосконаленні кримінального судочинства України: монографія / В. Г. Уваров; за заг. ред. доктора юрид. наук В. М. Тертишника. — Дніпропетровськ, 2012. — 268 с.
27. Ченцов В. В. Реабілітація жертв незаконних кримінальних переслідувань, політичних репресій та зловживань владою: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / В. В. Ченцов, В. М. Тертишник. — Київ, 2016 — 324 с.
28. Черленяк І. І. Суспільно-еволюційний запит реформування політичної та конституційної систем України на сучасному етапі / І. І. Черленяк // Стратегічні пріоритети. — 2007. — № 2 (2). — С. 40—49.
29. Шемшученко Ю. С. До питання про формування і розвиток державно-правових інститутів незалежної України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Оніщенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — №8. — С. 5—12.
30. Шемшученко Ю. С. Наукові засади конституційної реформи в Україні (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 26 червня 2013 року) / Ю. С. Шемшученко // Вісник Національної академії наук України. — 2013. — № 8. — С. 15—20.

References

1. 1. Brus T. Analiz derzhavnoyi polityky: problemy pokhodzhennya, teoriiy ta perspektyvy rozvytku / V. Romanov, T. Brus // Visnyk UADU. — 2001. — S. 250—257.
2. Holovatyy S. P. Pravnycha terminolohiya i derzhavotvorchyy protses / S. P. Holovatyy, Yu. Ye. Zaytsev, I. B. Usenko // Ukrayins'ke pravo. — 1995. — № 1 (2). — S. 88—94.
3. Holovakha E. Mozhnovladtsi i masy v umovakh «klasovo-stanovoho suspil'stva»: suchasni realiyi i mozhlyvi zminy / E. Holovakha // Filosofs'ka dumka. — 2016. — №1. — S. 26—28.
4. Horbatenko V. P. Politychni ryzyky: vid teoriiy do praktyky / V. P. Horbatenko // Suspil'no-politychni protsesy. — 2016. — Vyp. 2. — S. 55—69.
5. Kozyubra M. Verkhovenstvo prava: ukrayins'ki realiyi ta perspektyvy / M. Kozyubra // Pravo Ukrayiny. — 2010. — №3. — S. 6—18.
6. Kolodiy A. Hromads'ke suspil'stvo ta pravova derzhava: problemy i shlyakhy rozbudovy / A. Kolodiy // Pravo Ukrayiny. — 2010. — №7. — S. 12—17.
7. Kontseptsiya udoskonalennya instytutu yurydychnoyi vidpovidal'nosti derzhavy pered hromadyans'kym suspil'stvom ta osoboyu v Ukrayini / Yu. S. Shemshuchenko, N. M. Onishchenko, N. M. Parkhomenko, S. V. Stoyets'kyy ta in. — K.: Instytutu derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrayiny, 2014. — 112 s.
8. Korniyenko M. V. Suspil'stvo i pravoporyadok. Vydannya v 6-y t. — T. 2. / M. V. Korniyenko. — K.: Fond yurnauky APS, 2007. — 264 s.
9. Kostenko O. Yaka Konstytutsiya nam potribna, abo Svoboda lyudyny proty pravovoyi svavoli / O. Kostenko // Viche. — 2015. — №13. [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: resurs <http://www.viche.info/journal/4805/>.
10. Likarchuk D. S. Osnovni sposoby vyrishennya parlament-s'kykh konfliktiv u suchasniy Ukrayini / D. S. Likarchuk // Suspil'no-politychni protsesy. — 2016. — Vyp. 3. — S. 95—150.
11. Malyarenko V. Pryroda «pereformatyrovanyya» sudebnoy systemy Ukrayny / V. Malyarenko // Rakurs [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://racurs.ua/1004-priroda-pereformatirovaniya-sudebnoy-sistemy-ukrainy>
12. Mykhal'chenko M. Politychna systema v Ukrayiny: sheho my modernizuyemo? / M Mykhal'chenko // Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya № 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannya sotsial'no-politychnykh dystsyplin. Vypusk 4: zbirnyk naukovykh prats'. — K. : Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2010. — S. 9—14.

13. Myronenko P. V. Forma pravlinnya: politychni transformatsiyi na zlomi stolit': monohrafiya / P. V Myronenko. K.: Akademiya, 2014. — 220 s.

14. Nebozhenko V. Мы ot sotsyalyzma pryshly k dykomu kapytalyzmu [Elektronnyy resurs]. — Rezhym dostupu: <http://vse.media/viktor-nebozhenko-myi-ot-sotsializma-prishli-k-dikomu-kapitalizmu/>

15. Obrusna S. Yu. Zarubizhnyy dosvid sudovoho upravlinnya ta mozhlyvosti yoho vykorystannya pry reformuvanni sudovoyi systemy Ukrayiny / S. Yu. Obrusna // Visnyk Vyshchoyi rady yustytysiyi. — 2010. — № 4. — S. 52—73.

16. Onishchuk M. V. Referendna demokratiya: problemy konstytutsiynoyi teorii ta praktyky: Monohrafiya / Y. V. Onishchuk. — K.: Vydavnytstvo Yevropeys'koho universytetu, 2009. — 450 s.

17. Petryshyn O. V. Model'ni pravovi akty: teoriya ta praktyka realizatsiyi: monohrafiya / O. V. Petryshyn, O. A. Kolodiy. — K.: Alerta, 2016. — 204 s.

18. Petrov R. A. Transpozytsiya «acquis» Yevropeys'koho Soyuzu u pravovi systemy tretikh krayin: Monohrafiya / R. A. Petrov. — K.: Istyna, 2012. — 384 s.

19. Pravova doktryna Ukrayiny: u 5 t. — T.2: Publichno pravova doktryna Ukrayiny / Yu. P. Bytyak, Yu. H. Barabash, M. P. Kucheryavenko ta in. ; za zah . red. Yu. P. Bytyaka. — Kh.: Pravo, 2013. — 864 s.

20. Pryntsyp verkhovenstva prava: problemy teorii ta praktyky: Monohrafiya: U 2-kh kn. / Za zah. red. Yu. S. Shemshuchenka. — K.: Yurydychna dumka, 2008. — Kn.1. Verkhovenstvo prava yak pryntsyp pravovoyi systemy: problemy teorii. — 344 s.

21. Siryy M. Znachennya ta rol' nayvyshchoho sudovoho orhanu u pravoviyi systemi Ukrayiny / M. Siryy // Pravo Ukrayiny. — 2012. — № 11—22. — S. 52—62.

22. Semchenko O. A. Politychna modernizatsiya yak chynnyk derzhavnoyi imidzhevoyi polityky / O. A. Semchenko // Suspil'no-politychni protsesy. — 2016. — Vyp. 2. — S. 125—140.

23. Tertychka V. Derzhavna polityka: analiz ta zdiysnennya v Ukrayini / V. Tertychka. — K.: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko «Osnovy», 2002. — 750 s.

24. Tertyshnyk V. M. Konstytutsiyna reforma: poshuk novoyi paradyhmy ukrayins'koho konstytutsionalizmu / V. Tertyshnyk // Aktual'ni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsiyi. — 2015. — №6. — S. 52—59.

25. Tertyshnyk V. Pravova derzhava: hostri kuty na shlyakhu vid kontseptual'noyi modeli do real'nosti / V. M. Tertyshnyk // Visnyk natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny. — 2007. — №3. — S. 25—29.

26. Uvarov V. H. Zastosuvannya praktyky Yevropeys'koho Sudu z prav lyudyny ta norm mizhnarodno-pravovykh aktiv v udoskonalenni kryminal'noho

sudochynstva Ukrayiny: monohrafiya / V. H. Uvarov; za zah. red. doktora yuryd. nauk V. M. Tertyshnyka. — Dnipropetrovs'k, 2012. — 268 s.

27. Chentsov V. V. Reabilitatsiya zhertv nezakonnnykh kryminal'nykh peresliduvan', politychnykh represiy ta zlovzhyvan' vladoyu: pidruchnyk dlya slukhachiv mahistratury yurydychnykh vuziv / V. V. Chentsov, V. M. Tertyshnyk. — Kyiv, 2016 — 324 s.

28. Cherlenyak I. I. Suspil'no-evolyutsiynnyy zapyt reformuvannya politychnoyi ta konstytutsiynoyi system Ukrayiny na suchasnomu etapi / I. I. Cherlenyak // Stratehichni priorytety. — 2007. — № 2 (2). — S. 40—49.

29. Shemshuchenko Yu. S. Do pytannya pro formuvannya i rozvytok derzhavno-pravovykh instytutiv nezalezhnoyi Ukrayiny / Yu. S. Shemshuchenko, N. M. Onishchenko // Byuleten' Ministerstva yustyttsiyi Ukrayiny. — 2012. — №8. — S. 5—12.

30. Shemshuchenko Yu. S. Naukovi zasady konstytutsiynoyi reformy v Ukrayini (za materialamy naukovoyi dopovidi na zasidanni Prezydiyi NAN Ukrayiny 26 chervnya 2013 roku) / Yu. S. Shemshuchenko // Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny. — 2013. — № 8. — S. 15—20.

Vladimir Tertyshnyk

Doctor of Law, Professor,

Professor at the

University of Customs and Finance

Doctrine, problems and risks constitutional and judicial reform in Ukraine

Revealed problems of harmonization of legislative, judicial and executive, legislative activity and improving the rule of law, strengthening guarantees protection of rights and freedoms. The highest value of the state — the person in this country for the most part remains without adequate facilities for the effective fulfillment and support high standards of democracy. In legal state power should be limited to the right, and the main lesson of history shows that it should be as limited opportunities arbitrarily change the legislation to their advantage. Adoption of the Constitution states by referendum — a legitimate and effective way of harmonization of government and society. The basic law of the state receives its jurisdiction directly from the people and becomes higher authorities, and the authorities are not able to change it at will. The government should not be supreme, serve the law given by the people, and ensure the rule of law and citizens' rights.

Keywords: rule of law, constitutional process, referendum, separation of powers, local government, reform, Ukraine, risks.